

Київський університет імені Бориса Грінченка

КАРАЧОВА ДАР'Я ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 82–94. 09'06

**ВІКТОРІАНСЬКА БІОГРАФІЯ
ТА ЇЇ МОДИФІКАЦІЯ В ХХ СТОЛІТТІ**

10.01.06 – теорія літератури

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Галич Олександр Андрійович,
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
професор кафедри української літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Бистрова Олена Олександрівна,
ДЗ «Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка»,
професор кафедри романської філології та компаративістики;

кандидат філологічних наук, доцент
Миронюк Валентина Михайлівна,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука» (м. Рівне),
доцент кафедри української літератури.

Захист відбудеться «21» вересня 2016 року о 13.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.03 за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розіслано «____» серпня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Кудряшова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми зумовлена зростанням зацікавленості у вивченні вікторіанської біографії як основи, на якій виросла новітня художня біографія, що відображає життєві долі відомих письменників, історичних і політичних діячів на тлі певних реальних подій доби.

На рубежі XX – XXI ст. значно поглибився інтерес до біографічної літератури, каталізувалися процеси поглиблених і різновекторних її студій. Велика заслуга в цьому належить українським вченим (О. Галичу, Г. Грегуль, Г. Маслюченко, Б. Мельничуку, І. Савенко, С. Сіверському, Т. Черкашиній, Л. Якименко та ін.), праці яких висвітлювали різні теоретико- та історико-літературні аспекти художньої біографії. Однак у вивченні біографічної літератури лишається ще достатньо «білих плям», яких не зачепило перо вченого. Саме такою малодослідженою проблемою є вивчення вікторіанської біографії, яка залишила суттєвий слід у літературі держав Європи, особливо під час панування в них тоталітарних режимів. Входячи до складу біографічної літератури, вона виділялася значною своєрідністю.

Біографія відома ще з давніх-давен. Окремі деталі життєписів можна знайти в текстах ще в прадавні часи. Біографічні елементи використано вже в Стародавніх Єгипті та Китаї: біографічний характер носили єгипетські надмогильні написи, що перераховували заслуги покійного. Також елементи життєписів містилися в книгах Конфуція (552 р. до н. е. – 479 р. до н. е.), записаних його учнями. Не можемо оминати увагою також відомого давньогрецького вченого Плутарха (46 р. н. е. – 120 р. н. е.), який створив «Порівняльні життєписи» – біографії знаменитих греків і римлян. Зазначимо, що вже в прадавніх біографіях частково простежуються риси майбутньої вікторіанської біографії, адже в них ми не знаходимо негативних проявів у характерах героїв. Відомі люди того часу зображалися на рівні з богами, навмисне підкреслювалася їхня велич та значущість для країни.

У науці про літературу інтерес до біографічної прози виник у другій половині XIX – на початку XX ст. Одними з перших про біографію як самобутнє метажанрове утворення заговорили Шарль-Огюстен Сент-Бев, Літтон Стрейчі і Андре Моруа – відомі західноєвропейські письменники та вчені, з яких останні двоє плідно працювали в жанрах художньої біографії. Слід зазначити, що саме ними були створені не лише зразки сучасних біографічних романів і повістей, а й теоретичні праці з цієї проблеми.

Біографічні жанри завжди цікавили людей, незважаючи на їхній світогляд або час, у який вони жили. Особливо популярними вони стали у XX ст., де зазнали значної трансформації. Цікавим фактом є те, що, якщо раніше поєднання документального та художнього не вважалося нормою, то тепер саме ця особливість визнається як унікальність, своєрідність жанрів життєписів. Якщо ми поглянемо на них у цілому, то стане очевидним, що найбільшим попитом користувалися біографії видатних письменників і політиків. Вони цікавлять і читачів, і літературознавців. Автори подібних творів приділяли значну увагу аналізу естетичних принципів письменника, героя біографічного роману чи повісті, специфіці його творчості й стилю.

У кожен історичний період біографія відтворюється своєрідно, відповідно до характерних художніх прийомів, які властиві цьому часу й певному літературному напрямку. Тут же слід врахувати естетичну позицію письменника, його світовідчуття і світобачення.

Вікторіанська біографія, як особливе біографічне метажанрове утворення, починає зароджуватись у ХІХ ст. І вже невдовзі саме вона почне вважатися еталоном життєписних жанрів у західноєвропейських літературах. Однак значний розквіт, розвиток та розповсюдження вікторіанська біографія отримала лише в ХХ ст., саме в цей час вона досягає кульмінації у своєму розвитку: формуються її характерні жанрові, композиційні і стильові риси. Інтерес до життя видатних історичних діячів виникає на загальному тлі посиленого інтересу до людини в усіх подробицях її приватного життя. Читачі починають цікавитися авторами творів, а не тільки самими лише текстами.

Автори вікторіанських біографій ХХ ст. намагалися зобразити своїх героїв лише в позитивному плані. Ця особливість притаманна саме цьому різновиду біографічної літератури. Новітні ж біографії тяжіють до більш діалектичного зображення життя головного героя, враховуючи його успіхи та невдачі, зоряний час і прорахунки та втрати.

Отже, теоретико-літературна розробка теми дослідження «Вікторіанська біографія та її модифікація у ХХ столітті» є актуальною, оскільки дозволить якомога повніше відтворити картину еволюції біографічної літератури у ХХ ст., накреслити основні тенденції її розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дослідження відповідає науковим планам кафедри теорії літератури та компаративістики ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», що пов'язані з розробкою теми «Документалістика початку ХХІ століття: проблеми теорії та історії», номер державної реєстрації 0113U001780. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 2 від 24 вересня 2010 р.) та заочно затверджено на засіданні Наукової ради з проблем «Класична спадщина та сучасна художня література» Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАН України (протокол № 1 від 26 лютого 2013 р.).

Об'єктом дослідження є твори українських та зарубіжних авторів: Л. Стрейчі «Королева Вікторія», Ф. Олександра, Б. де Л'Онуга «Королева Вікторія», А. Штілер «Повість про Адольфа Гітлера», М. Шагінян «Чотири уроки в Леніна», А. Коптелова «Точка опори», Р. Пейна «Ленін», М. Горького «В. І. Ленін», А. Барбюса «Сталін», С. Рибаса «Сталін», П. Загребельного «Я, Богдан», Е. Мортон «Діана. Справжня історія», В. Беррі «Принцеса Діана», Е. Мортон «Історія Моніки» та ін.

Предметом дослідження є жанрова модифікація вікторіанської біографії у творах ХХ століття.

Мета дисертації полягає у з'ясуванні особливостей жанрової модифікації вікторіанської біографії в ХХ столітті, а саме – у виявленні часу її зародження, вивченні трансформування, впливу на літературні процеси країн західної Європи

(Італія та Німеччина) та колишнього Радянського Союзу, модифікації вікторіанської біографії в новітній літературі та її розвиток.

Для реалізації поставленої мети передбачено виконання таких важливих **завдань**:

- визначити типологічні особливості вікторіанської біографії та простежити процес перенесення її жанрових рис на західноєвропейські літератури держав з тоталітарними режимами;
- розкрити вплив вікторіанської біографії на біографічну літературу радянської доби й дослідити модифікаційні зміни вікторіанської біографії в сучасних творах, присвячених диктаторам минулих часів;
- виявити особливості хронотопу в художньо-біографічних творах вікторіанського типу;
- виокремити композиційні особливості творів сенсаційної біографії;
- уточнити основні сфери з життя героя, які починають домінувати в сучасних сенсаційних біографічних творах;
- з'ясувати роль глобалізаційних впливів на новітні біографічні жанри.

Теоретико-методологічну базу дослідження складають праці українських і зарубіжних учених, передусім тих, хто займався вивченням документальної літератури. Автор спирається на розвідки в галузі античної біографії Плутарха, С. Аверінцева; праці, у яких простежено зародження й розвиток біографічного метажанру Ш.-О. Сент-Бева, Л. Стрейчі, А. Моруа, М. Бахтіна; дослідження біографії постмодернізму Р. Барта, О. Ушакова. До розгляду жанрових проблем біографістики залучено розвідки Г. Винокура, Л. Гінзбург, Ю. Лотмана, П. Палієвського, Л. Лучевича, Б. Мельничука, О. Галича, Т. Черкашиної, І. Савенко, І. Акіншиної, О. Кіт. Використано теоретико-методологічні здобутки Р. Барта, Г.-Г. Гадамера, В. Дільтея, Г. Клочека, С. Павличко, З. Фрейда та ін.

Методи дослідження. Цілісний підхід до аналізу проблеми здійснено за допомогою таких методів, як описовий, біографічний, психоаналітичний, психологічний та порівняльно-історичний. Описовий метод дозволив отримати чітке уявлення про предмет вивчення, його структурні елементи. Біографічний метод надав можливість вивчити прямий зв'язок між літературним текстом та біографією письменника, виявити особливості внутрішнього світу автора, що значним чином впливає на головного героя. Психоаналітичний метод дозволив дослідити підсвідомий та несвідомий стан автора, а також наявність психологічних комплексів, які можуть через автора позначитися на герої. Психологічний метод сприяв вияву внутрішнього світу автора та його впливі на характер зображення головного героя у творі. Застосування порівняльно-історичного методу надало можливість визначити особливості застосування способів зіставлення і порівняння об'єктів дослідження й встановити ознаки подібності та відмінності між ними.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *уперше* в українському літературознавстві вивчено типологію вікторіанської біографії. Було простежено й проаналізовано її розвиток у XX ст. та вплив на літератури західної Європи та Радянського Союзу. З'ясовано модифікації жанрів вікторіанської біографії протягом XX століття, обґрунтовано та вивчено трансформацію образу

головного героя та його роль у суспільстві. Істотно поглиблено знання про особливості новітніх біографічних жанрів та їхні відмінності від вікторіанської біографії. Простежено появу сенсаційної біографії, що будується на акцентуванні уваги до фактів інтимного життя героїв, здійснення ними вчинків негативного характеру. *Уточнено* роль автора у творах вікторіанської біографії. *Набуло подальшого розвитку* осмислення шляхів еволюції біографічної літератури, зокрема трансформації вікторіанської біографії у XXI ст. і впливу на неї глобалізаційних викликів доби.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та результати дисертації можуть бути використані під час викладання курсів «Теорія літератури», «Історія зарубіжної літератури», при розробці спецкурсів та спецсеминарів з теми дослідження. Представлений у дисертації матеріал може бути використаний також при написанні монографій, підручників та навчальних посібників, підготовці магістерських і дипломних робіт.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати викладено в доповідях, виголошених на Всеукраїнських наукових конференціях, зокрема: IX Всеукраїнській науковій конференції «Слобожанщина: літературний вимір» (Луганськ, 2011), VII Всеукраїнській науковій конференції «Документалістика початку XXI століття: проблеми теорії та історії» (Луганськ, 2011), X Всеукраїнській науковій конференції «Слобожанщина: літературний вимір» (Луганськ, 2012), «Література й історія» (Запоріжжя, 2012) та VI Міжнародній науковій конференції «Літературний процес: територія Гутенберга чи віртуальна реальність?» (Київ, 2013).

Публікації. Результати дослідження викладені в 10 статтях, 5 із яких опубліковані у фахових виданнях України, 3 статті – в іноземних виданнях.

Обсяг та структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури. Загальний обсяг дисертації – 198 сторінок, з них – 177 сторінок основного тексту. Список використаних джерел – 214 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок із програмами та планами наукової роботи, сформульовано мету й завдання, визначено предмет і об'єкт дослідження, теоретичну й методологічну базу, визначено наукову новизну й практичне значення дисертації, подано інформацію про апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі «Вікторіанська біографія в науковій літературі»** досліджено загальні питання, що стосуються природи вікторіанської біографії, її бачення провідними літературознавцями України та світу.

У підрозділі *1.1. «Художня біографія ХХ століття в науковій літературі»* досліджено тлумачення різними літературознавцями терміну «художня біографія» як специфічного жанрового утворення. Вона описує найвагоміші події з життя героя, його вчинки, характер. Такі біографії є надзвичайно цікавими та важливими не лише як літературні твори, вони також представляють значний інтерес для історії

та культури. Перед автором завжди стоїть непросте завдання поєднати реальні події з життя відомих людей із вимислом. Письменник перш за все спирається на конкретні події з життя реальної особи. Але іноді він не може знайти справжні документальні підтвердження тій чи іншій події, тому змушений вдаватися до домислу. Дуже часто є практично неможливим відтворити життя відомої людини так, як це було насправді, адже в історії багато білих плям, які письменникам доводиться обходити при написанні біографії, удаючись до вимислу.

Визначено, що розвиток біографії проходив одночасно з її вивченням, були окреслені основні напрямки біографічних студій: співвідношення факту та вимислу, взаємини автора та героя, підходи до класифікації. Ці напрямки є актуальними й у наш час.

У підрозділі 1.2. «Поняття «поетика» та специфіка її вивчення у біографічних творах» з'ясовано походження поняття «поетика» та виявлено, що своє коріння вона веде ще від античних часів, від Платона та Аристотеля.

Дослідження тлумачення «поетики» різними літературознавцями дало змогу визначити важливість його використання при аналізі творів художньо-біографічних жанрів та обрати основні наукові поняття для аналізу життєписів (композиція, образ автора, образ героя, хронотоп). Проаналізовано трактування поняття «поетика» провідними літературознавцями ХХ – поч. ХХІ ст. Б. Томашевським, В. Жирмунським, М. Бахтіним, В. Виноградовим, Р. Гром'яком, Г. Ключеком, А. Ткаченком та ін.

Розглянувши різноманітні його трактування, було обрано концепцію В. Виноградова, який наголошував на вивченні цієї дисципліною принципів, прийомів та законів будови твору, що включає також аналіз сюжету, композиції, характеристики персонажів тощо.

У підрозділі 1.3. «Методологія дослідження» розглянуто поняття «методологія» та з'ясовано її основні функції. Також були виділені найважливіші методи для аналізу творів. Серед них – біографічний, який допоміг з'ясувати зв'язок між текстом, автором та героєм, виявити долю вигадки та правди у творі. Фройдівський метод сприяв дослідженню наявності в тексті певних неврозів, або комплексів самого автора. Психоаналітичний – дав можливість потрапити до внутрішнього світу героя та вивчити особливості його психологічного стану. Психологічний метод допоміг дослідити внутрішній світ автора. Описовий – спонукав вивченню відносно схожих товариств людей, або об'єктів. Порівняльно-історичний метод допоміг зіставити і порівняти події, відтворені в тексті, виявити риси схожості та відмінності в біографіях відомих історичних особистостей.

Другий розділ «Вікторіанська біографія класичного типу» присвячено вивченню процесів зародження вікторіанської біографії, з'ясуванню поетикальних особливостей класичних її творів, а також західноєвропейських та радянських життєписів часів тоталітаризму.

У підрозділі 2.1. «Виникнення вікторіанської біографії в англійській літературі» досліджено термін «вікторіанство» як феномен культури, його походження та розвиток. Визначено, що саме у вікторіанському романі починають

зароджуватись основні риси майбутньої вікторіанської біографії (образ сильного, вольового та вагомого для суспільства героя).

Великим реформатором біографічних жанрів вважається Л. Стрейчі, його можна назвати першим теоретиком вікторіанської біографії.

Аналіз літературної ситуації в Англії ХІХ ст. переконує, що вже в цей період з'являється підґрунтя для зародження вікторіанської біографії, проте, як самостійне біографічне утворення вона з'явилася й почала розвиватися лише у ХХ ст., вже після смерті королеви Вікторії. Найпомітнішим етапом розвитку можна вважати середину та другу половину ХХ ст., коли її літературні традиції були відтворені в біографіях політичних діячів тоталітарних країн Європи та Радянського Союзу. Вікторіанська біографія стала тим еталоном, до якого прагнули наблизитись в умовах ідеологічного тиску тогочасні письменники.

У підрозділі 2.2. *«Особливості відтворення хронотопу у творах вікторіанської біографії»* досліджено специфіку зображення часу та простору у текстах вікторіанського біографічного типу.

Для дослідження були обрані твори Л. Стрейчі «Королева Вікторія» та Ф. Олександра і Б. де л'Онуга «Королева Вікторія», як одні із найпрезентабельніших представників цього біографічного жанру.

Королева Вікторія належить до числа найвідоміших монархів ХІХ сторіччя, вона уособлює цілу історичну епоху. Згадані автори вважали за честь присвятити хоча б один твір цій величній жінці. Пишучи про королеву, Л. Стрейчі намагався відтворити в її образі свою пошану та повагу до неї, підкреслити її значущість в історії держави. Хронологія твору осягає весь період життя монарха та вирізняється конкретністю часових та просторових параметрів, адже всі події твору зосереджені в певному історичному періоді та у конкретній країні.

Хронотоп у творі Ф. Олександра і Б. де л'Онуга «Королева Вікторія» значно відрізняється від зображеного Л. Стрейчі. Хронологічна основа твору базується на лінійності відтворюваного авторами часу, що дало їм змогу повнокровніше зобразити найвагоміші події життя королеви завдяки розширенню часових параметрів, давши читачеві змогу докладніше досягнути певні моменти життя героїні. Часова і просторова деталізація конкретних важливих дат із біографії королеви сприяє правдивості відтворення її образу в конкретний період життя, водночас документально підтверджуючи кожен факт.

При дослідженні хронотопу ми спиралися на теорію М. Бахтіна, який розглядав хронотоп як певну об'ємну дійсність, яка вирізняється злиттям часових і просторових параметрів, у координатах яких відбуваються всі події твору.

Біографії вікторіанського типу характеризуються переважно наявністю лінійного часу, що дає авторам змогу чітко вибудовувати всі події життя реальних героїв у хронологічній послідовності. Проте, трапляються випадки також і наявності дискретного часу у творі, завдяки чому автор отримує можливість зосереджувати увагу лише на тих локусах, які йому необхідні для реалізації задуму.

Хронотоп творів вікторіанського типу вирізняється наявністю конкретного часу та простору (переважно це період життя героя). Автор має можливість інтерпретувати час і простір так, як йому необхідно, звужуючи чи розширюючи

просторово-часові параметри. Майже всі твори характеризуються кількісним нарощуванням подій.

У підрозділі 2.3. «Своєрідність поетики західноєвропейської біографії часів тоталітаризму» висвітлені характерні особливості класичних вікторіанських літературних канонів у західноєвропейських біографічних творах. До розгляду були обрані твори А. Штілер «Повість про Адольфа Гітлера», Р. Міша «Я був особистим охоронцем Гітлера», К. Хібберта «Беніто Муссоліні».

Твір А. Штілер «Повість про Адольфа Гітлера» представляє пропагандистську літературу Німеччини. Ідеєю твору є демонстрація німецькому народу всієї могутності та величі націонал-соціалістичної партії та ідеологічна підготовка людей для сумлінної служби фюреру. Важливим фактом є те, що ця повість стовідсотково відповідає канонам вікторіанської біографії, адже авторка підкреслює своє шанобливе ставлення до постаті Гітлера та вибудовує його життєпис як унікальної з-поміж інших людини в Німеччині. Хронікальний сюжет твору дозволив А. Штілер докладно зобразити та деталізувати багато важливих фактів з життя героя, сприяючи кількісному нарощуванню подій у творі. Конфліктна лінія твору вирізняється зображенням двох видів конфліктів – внутрішнього конфлікту між людиною та долею та соціального конфлікту, котрий будується на протиріччях А. Гітлера та інших народів, які він ненавидів та намагався поставити на службу фашизму. Загалом цей твір характеризується суб'єктивізмом і заідеологізованістю автора в зображенні біографії героя, що є надзвичайно характерним для письменників періоду тоталітарних режимів.

Ще один твір про А. Гітлера, на який не можна не звернути увагу, під назвою «Я був особистим охоронцем Гітлера», був написаний Р. Мішем, його особистим охоронцем, людиною, яка була надзвичайно наближена до фюрера і стала безпосереднім свідком багатьох важливих історичних подій. Ідеєю твору є зображення Гітлера поза публічним життям, відтворення тієї частини його біографії, яка була невідома народові. Образ героя є досить суб'єктивним, оскільки відтворений через призму пам'яті його охоронця. Концентричний сюжет твору дозволяє автору крапково обирати події із життя героя та інтерпретувати їх під впливом власних спогадів та вражень, що характерно для мемуарів. Висування авторської свідомості на перший план додає зображенням подій з життя Гітлера певної суб'єктивності. Частка художнього вимислу у Р. Міша досить мала, і зазвичай вона конкретизується автором у тексті. У дусі вікторіанської біографії мемуарист ідеалізує й міфологізує А. Гітлера у своєму творі.

Не можна оминати увагою також і твір К. Хібберта «Беніто Муссоліні», присвячений найвідомішому політичному діячеві італійської історії XX ст. Сюжет розкриває багато невідомих сторінок особистого життя італійського диктатора Б. Муссоліні, неоднозначність і суперечливість його особистості, ідейну еволюцію та перипетії життєвого шляху. Автор прагнув відтворити невідомі факти з життя героя в контексті відтворення реалій тієї історичної епохи, яка сприяла становленню тоталітарних режимів у країнах Європи. Для цього К. Хібберт використав величезну низку документів, мемуарної літератури, матеріалів особистих зустрічей автора з багатьма італійськими політиками цього періоду. Сюжет твору вирізняється своєю

хронікальністю, на тлі якої зображується соціальний та внутрішній конфлікти героя. Спираючись на вікторіанські літературні традиції, К. Хібберт неодноразово підкреслює величність постаті італійського диктатора.

Аналіз цих текстів дозволив виявити, що автори творів, героями яких є фашистські лідери, запозичили вікторіанські літературні канони, а саме – персоніфіковане зображення образу центрального персонажа, який інтерпретується письменниками як національний герой, позбавлений будь-яких вад, взірць для наслідування молоді.

Такі твори характеризуються переважною наявністю хронікальної сюжетної основи, що дозволяло авторам досить чітко та послідовно вибудовувати події та відображати найголовніші факти з життя героя, сприяючи їх кількісному нарощуванню. Спостерігається також тенденція до будування концентричного сюжету, проте такі випадки є значно рідшими. Образ реального героя вирізняється суб'єктивністю зображення політично заангажованими авторами. Нав'язування ідеологічної позиції домінує у відтворенні письменником біографії фашистських лідерів. Досить часто спостерігається конкретизація тексту різноманітними додатками та документальними джерелами.

У підрозділі 2.4. *«Специфіка художньої біографії радянської доби»* досліджено особливості впливу вікторіанських літературних канонів на радянські біографічні твори. За основу були взяті твори В. Маяковського «Володимир Ілліч Ленін», М. Горького «В. І. Ленін», М. Шагінян «Чотири уроки в Леніна», А. Коптелова «Точка опори», О. Толстого «Хліб», В. Іванова «Пархоменко», А. Барбюса «Сталін».

Постать В. Леніна була надзвичайно популярною серед письменників радянських часів. 20-і роки минулого століття дали початок новому літературному феномену – ленініані. Слід зауважити, що ленініана перейняла на себе основні риси вікторіанського стилю в біографічних жанрах. У кожному творі цього проміжку часу автори намагалися зобразити велич справ Леніна, його суттєвий внесок в історію та значення для мільйонів трудящих. Саме в 20-і роки ХХ ст. були закладені основи міфологізації образу Леніна. Поетові В. Маяковському належить поема під назвою «Володимир Ілліч Ленін». У цьому творі в дусі радянської пропаганди автор міфологізував образ Леніна як реальної, земної людини, що нібито заслужила на любов мільйонів людей всіх рас і націй. Автор канонізує образ В. Леніна в найкращих традиціях вікторіанських творів. В. Маяковський був фанатичним прибічником ідей комунізму, тому втрата народом В. Леніна потужно відбилася не лише в цій поемі, а на його творчості в цілому. Поема вирізняється концентричністю сюжету, конфлікт якого розгортається навколо одного певного історичного моменту – смерті Леніна.

Ще одним вагомим твором ленініани, що сприяв міфологізації образу кремлівського вождя, став нарис М. Горького «В. І. Ленін». Особливість твору полягає в тому, що сюжет базується головним чином на мемуарах письменника. Концентричний сюжет нариса зосереджений переважно на зображенні Леніна, його оточення, друзів і ворогів, доповнюючись ліричними відступами М. Горького. Ідейний зміст твору ґрунтується на всебічній та колоритній характеристиці В. Леніна, якого класик російської літератури у вікторіанському дусі розглядає як

великого політичного діяча і цілком земної людини. Нарис характеризується наявністю соціального конфлікту. Він зосереджений на зображенні трагедії народу, що оплакує смерть вождя, його переживаннях, стражданнях та величезній тузі самого автора з цього приводу. Так, у поемі В. Маяковського та в нарисі М. Горького почала формуватися міфічна біографія В. Леніна, повністю побудована на зразках життєписів вікторіанського типу, де герой постав ідеалізованим, лакованим, без жодної негативної риси характеру, таким собі полум'яним революціонером, взірцем для широких народних мас.

Продовженням міфологізації образу Леніна стала книга М. Шагінян «Чотири уроки в Леніна». У ній авторка згідно з радянськими канонами біографії, що базуються на вікторіанських традиціях, створює величний образ В. Леніна. Використання концентричної будови сюжету допомагає читачеві зосередитись безпосередньо на головному образі та дізнатися багато подробиць з його життя та діяльності. Канонізація героя в дусі комуністичної пропаганди цілком усвідомлено спрямовується М. Шагінян на ушляхення Володимира Леніна, зображення його як генія та всесильної людини, яка турбується про інших та допомагає їм. Твір був написаний в 1964–1968 роках, ідеологи широко використовували його в комуністичному вихованні в СРСР.

Ще одним помітним твором радянської ленініани вважається роман А. Коптелова «Точка опори». В основу сюжету твору були покладені документальні джерела, які ретельно збирав та вивчав автор. А. Коптелов продовжує вікторіанську традицію творів про В. Леніна. Виконуючи своєрідне соціальне замовлення з боку тодішніх ідеологів, автор зображує головного героя надзвичайно позитивним, працьовитим, відданим своїй справі, він прагне допомагати своїй країні та народу. Ідейний зміст роману «Точка опори» реалізовується через зображення пристрасної, непримиренної боротьби Леніна за створення марксистської партії в Росії. Цей твір вирізняє А. Коптелова з-поміж інших авторів ленініани майстерним дуалістичним зображенням образу вождя як унікальної і як звичайної людини, котра жертвує всім заради побудови комунізму та блага народу.

Серед творів, присвячених Й. Сталіну, також є багато яскравих зразків, що репрезентують вікторіанські літературні традиції. Зокрема в повісті О. Толстого «Хліб», створюючи життєпис Сталіна, письменник прагнув шляхом розкриття зовнішності передати могутність його постаті ще за життя Леніна, хоча з історії відомо, що Сталін у 1918 році був далеко не основною фігурою, що могла впливати на якісь кардинальні рішення. Оскільки твір писався на тлі масових репресій в СРСР у 30-і рр., то О. Толстой, розуміючи політичну ситуацію в країні, робить Й. Сталіна геніальним продовженням великого Леніна, наголошує на єдності думок В. Леніна і Й. Сталіна з питань внутрішньої й зовнішньої політики партії і радянської держави.

Не можемо оминути увагою також і твір В. Іванова «Пархоменко». Творячи міф про винахідливість і всемогутність Сталіна, автор в романі розкриває стиль його керівництва в часи, коли в політичному житті Радянської Росії головними фігурами були далеко не Сталін, а Ленін, Троцький, Свердлов, Каменєв, Зінов'єв тощо, які на момент написання твору, або померли (Ленін, Свердлов), або були репресовані (Каменєв, Зінов'єв), або ж вислані за межі СРСР (Троцький). Отож, Сталін не міг у

той час бути таким всемогутнім, яким його зображує В. Іванов, на догоду кремлівським ідеологам творячи черговий міф про вождя.

У західноєвропейських літературах відомим твором про «вождя народів» стала праця французького письменника Анрі Барбюса «Сталін». Хронікальний сюжет твору охоплює період життя Сталіна, починаючи з дитячого віку та до 30-х років, події яких Барбюс описує докладно. Автор мав необмежений доступ до архівів, неодноразово зустрічався зі Сталіним, тому сюжет твору є цікавим та документально підтвердженим. Однак, його Сталін також є черговим міфом, повністю підпорядкованим вікторіанським канонам і впливам радянської пропаганди.

Аналіз творів, героями яких були В. Ленін та Й. Сталін, переконливо довів, що радянська біографічна література з моменту свого зародження в 20-і роки минулого століття розвивалася на вікторіанських літературних канонах, міфологізуючи й гіперболізуючи постаті її керівників. Біографії радянської доби характеризуються переважно наявністю концентричної сюжетної основи. Це пояснюється тим, що автори прагнули розкрити всю велич зображення образу героя через конкретні історичні події, відтворюючи певний зоряний період його життя. Проте, новітні письменники надають перевагу хронологічній будові сюжету, що дозволяє їм послідовно відобразити всі головні події життя героя.

У третьому розділі «Модифікаційні особливості вікторіанської біографії ХХ століття» досліджені основні жанрові риси вікторіанської біографії та особливості їх екстраполяції на твори ХХ ст., з'ясовані особливості творів неовікторіанського та невікторіанського (сенсаційного) біографічного типу, а також вплив світових глобалізаційних процесів на специфіку композиції творів сенсаційного різновиду біографії.

У підрозділі 3.1. *«Перенесення жанрових рис вікторіанської біографії на біографію ХХ століття»* розглянуто поняття «біографія», визначені матеріали, на яких вона базується (щоденники, архіви, різноманітні нотатки, мемуари, листи, портрети, автобіографії тощо). Були виділені три види біографій, які домінували у ХХ столітті та у наш час і визначені їхні головні характеристики.

1) Вікторіанська біографія (прагнення до досконалості зображення образу героя, позитивізм, величність зображення об'єкту твору, відсутність вад в образі героя, зображення загальної любові та поваги до нього, підкреслення значущості особистості для народу та для історії, її ідеалізація та канонізація).

2) Далі, з плином часу, вікторіанські канони витісняються більш діалектичним зображенням героя. У таких творах образ героя постає більш вираженим. Актуальною стає невікторіанська біографія (акцент на зображення приватного життя героя, обов'язкова інтрига, яка криється навколо певного скандалу, специфічна лексика, часткова відсутність достовірних фактів, або їх довільна інтерпретація, висвітлення на першому плані негативних подій з життя героя, орієнтація твору на маси, відсутність табу, або цензури).

3) Ще одним біографічним різновидом є неовікторіанська біографія. Її поява – це прагнення письменників у нових історичних умовах повернутися до традицій вікторіанської біографії (базування на конкретних фактах, переважне зображення

позитивних рис героя, проте також трапляються і випадки зображення його негативних рис, загальний позитивізм, переважне, проте не повне підпорядкування вікторіанським канонам).

У підрозділі 3.2. *«Модифікаційні зміни західноєвропейської біографії»* досліджені загальні особливості неовікторіанських біографічних творів, присвячених диктаторам тоталітарної доби. До уваги були взяті твори В. Мазера *«Адольф Гітлер. Легенда. Міф. Дійсність»*, щоденники Кларетти Петаччі (під редакцією Мауро Сутторо) *«Секретний Муссоліні. Щоденники. 1932 – 1938»*.

Хронікальний сюжет твору Вернера Мазера *«Адольф Гітлер. Легенда. Міф. Дійсність»* спрямовує його будову на жорстку часову послідовність подій, в якій автор приділяє увагу таким аспектам життя фюрера, як його походження і родина, дитинство і юність, здібності до архітектури і мистецтва, солдатські роки, духовний світ, етапи політичної кар'єри. Письменник докладно розкриває образ героя через зображення особистого життя Гітлера, його політичних та стратегічних дій. В. Мазер, у дусі неовікторіанської біографії, наділяє постать героя рисами надзвичайної цілеспрямованості та харизматичності. В основі біографії лежать два види конфліктів героя: соціальний конфлікт із суспільством та внутрішній – із самим собою та зі своїм оточенням. Автор показує нам, окрім часткової канонізації героя, також і слабкі сторони особистості фюрера, його негативні якості.

Біографія італійського фашистського лідера у творі, який базується на щоденникових записах Кларетти Петаччі, подруги дуче (*«Секретний Муссоліні. Щоденники. 1932 – 1938 років»* під редакцією Мауро Сутторо), розкривається на тлі зображення політичного життя Італії в найдраматичніші моменти її історії, адже, як відомо, 1932 – 1938 були для історії цієї держави переломними. Саме в цей період створюється союз із фашистською Німеччиною, приймаються расистські закони тощо. Сюжет твору обертається навколо колоритного образу головного героя – Б. Муссоліні, особливістю зображення якого є багатогранність авторського бачення. Цей твір вирізняється, як і належить щоденниковому жанру, хронологічною будовою. Образ героя подається автором досить різнобічно. Він є цілісним та зображає героя з різних боків у різноманітних життєвих обставинах. Твір під редакцією Мауро Сутторо можна віднести до біографій неовікторіанського типу, адже він, з одного боку, містить частково канонізований образ дуче, а, з іншого боку – чимало відвертих деталей негативного змісту. Герой постає неурівноваженим, з частими змінами настрою, що більш схоже на історичну правду.

Слід наголосити, що неовікторіанський тип життєписів у наш час є одним із найпопулярніших модифікацій вікторіанської біографії. Аналіз подібних творів виявив, що реальний герой в ньому характеризується дуалістичним зображенням. Автори акцентують увагу читача як на позитивних, так і на негативних сторонах його діяльності, що значно відрізняє ці твори від біографій вікторіанського типу. У неовікторіанському типі присутній авторський нейтралітет у зображенні героя. Прагнучи дати об'єктивну оцінку подій та постаті центрального персонажа, письменник відверто не декларує свої симпатії чи антипатії до нього. Художній домисел і вимисел строго базується на логіці розвитку характеру реального героя.

У підрозділі 3.3. «Інноваційні особливості західноєвропейської, радянської і пострадянської біографії» виявлені та вивчені ознаки неовікторіанської біографії у творах, присвячених відомим історичним постатям.

Для дослідження були обрані твори Р. Пейна «Ленін. Життя та смерть», Л. Троцького «Сталін», С. Рибаса «Сталін», а також твори українських авторів радянської доби В. Шевчука «Григорій Сковорода» («Предтеча»), П. Загребельного «Я, Богдан».

У новітніх біографіях автори намагаються розрізнити міфічного В. Леніна та реальну історичну особу. Прикладом такої біографії може бути твір Р. Пейна «Ленін. Життя та смерть». Композиція твору будується автором на поєднанні хронікального та концентричного сюжетів, що дало йому змогу зобразити всі події в часовій послідовності, сприяючи їх кількісному нарощуванню та крапково виділяти деякі з них для більшої деталізації та конкретизації зображених фактів. Твір характеризується наявністю соціального типу конфлікту, який криється у взаєминах між В. Леніном та народом, а також спостерігається присутність внутрішнього конфлікту героя. Біографія В. Леніна, написана Р. Пейном, значним чином відрізняється від інших життєписів Леніна, особливо тих, що творилися в радянську добу. Вона суттєво виходить за межі вікторіанської біографії. У ній автор намагається в образі героя акцентувати увагу саме на людині, а не на легенді. Він наводить досить багато документальних підтверджень сутності особистості вождя. Ця біографія не канонізує В. Леніна, в ній немає ідеалістичного підходу до його образу, адже вона зображає не тільки сильні риси революціонера, а також відображає людські вади, що об'єктивно привели до трагедії мільйонів не лише в СРСР, а й в інших державах світу.

Твір Л. Троцького «Сталін» кардинально вирізняється на тлі інших, героєм яких є наступник Леніна. Автор прагне відтворити діалектику постаті Й. Сталіна як людини з сильним характером, яка прагне за будь-яку ціну зміцнювати свою владу, послідовно знищуючи своїх конкурентів. Таке трактування біографії кремлівського керманіча явно дисонансувало з радянськими літературними канонами. Сюжет твору спирається на низку різноманітних документальних джерел і власних спостережень Л. Троцького та вирізняється концентричною будовою, у ньому наявна досить велика кількість конфліктних ліній, які всі відносяться до соціальної тематики.

Навіть після смерті Й. Сталіна у світі з'являється чимало творів, присвячених цій особистості. Проте, новітні біографії суттєво відрізняються від творів радянської доби. У наш час письменники та науковці намагаються знайти та висвітлити у своїх життєписах більш об'єктивно й виважено особистість Сталіна. С. Рибас у своєму творі «Сталін» докладно проштудіював життя та політичну діяльність радянського керівника. Письменник прагнув не тільки висвітлити факти його біографії, зокрема й ті, що стосувалися приватного життя героя, але й порушити більш глобальні проблеми, такі як, наприклад, відтворення практики державного управління, боротьбу за лідерство в середовищі радянської верхівки, природу перемог і поразок СРСР, вплив міжнародного суперництва на внутрішню політику тощо. Сюжет твору базується на документальних джерелах, які є надзвичайно важливими для

відтворення історичного колориту та додають певної конкретики та достовірності в зображенні постаті Сталіна. Необхідно зазначити, що цей твір є спробою певним чином обілити вождя, відвести увагу читачів від тих мільйонів жертв, що лежать на сумнінні кремлівського диктатора. Біографію С. Рибаса можна віднести саме до неовікторіанського типу.

На увагу заслуговує твір українського письменника другої половини ХХ ст. Вас. Шевчука «Григорій Сковорода» («Предтеча»). Герой роману є шанованою постаттю в Україні. Він – геніальний філософ, письменник, поет. У названому творі реальна біографія Григорія Сковороди не завжди збігається зі справжньою. Її специфіка полягає в тому, що багато подій, а також деякі факти життєпису були свідомо замовчені автором, або навпаки створені за законами художньої літератури, що є цілковито допустимим в неовікторіанській біографії. Роман вирізняється дискретною хронологією, яка надає автору надзвичайну варіативність у виборі та зображенні певних подій з життя героя, даючи змогу обрати лише ті локуси, які мають важливе значення в художньому задумі та допомагають розкрити ті часо-просторові параметри, котрі сприяють колоритнішому розкриттю образу реального персонажа. Хронологія твору сприяє акцентуванню уваги читача лише на дорослому житті Григорія Сковороди, вилучаючи подробиці його дитинства, але частково відтворює певні деталі та факти з минулого, відображаючи це через ретроспективні спогади філософа, в які той заглиблюється. У романі автор зосереджується на зображенні образу Сковороди саме як реальної людини, в якій є свої прагнення, мрії, а також сумніви, хвороби. Цей твір не вирізняється пафосним або високим стилем, навпаки, він максимально наближений до діалектично виваженого зображення реальної людини, що дає змогу віднести його до неовікторіанського типу.

Про модифікацію та трансформацію вікторіанської біографії свідчить і роман П. Загребельного «Я, Богдан». Важливою особливістю цього твору є орієнтація на умовність у зображенні образу героя. Хронотоп роману вирізняється своєю дискретністю. Автор зображує лише ті події та конкретизує дати, які вважає за потрібне, котрі вписуються в його задум, що є виправданим у романі. Сповідь ведеться від першої особи, тим самим письменник надає героєві необмежені можливості в зображенні часових і просторових параметрів, тобто Богдан Хмельницький ніби сам розповідає читачеві про все найголовніше, що було в його житті. Твір П. Загребельного розкриває широку панораму історичних подій часів гетьманства головного героя. На цьому тлі автор відтворює в психологічній площині образ гетьмана, використовуючи численні його монологи, як провідну форму нарації. Реалізується «Я, Богдан» саме в жанрі роману-сповіді, що професійно допомагає автору розкрити образ героя, ідеально вписуючись у неовікторіанський стиль, до якого можна віднести цю біографію.

Було виявлено, що неовікторіанські твори, присвячені радянським «вождям», характеризуються тими ж ознаками, що й західноєвропейські їх еквіваленти, а саме – дуалістичним зображенням героя, прагненням об'єктивно оцінити події, на тлі яких розкривається біографія, показати значення історичної особистості та її вчинків. Для цього автором ретельно обирається історичний матеріал, що кладеться в основу твору, текст конкретизується різноманітними історичними додатками

(довідками, спогадами, щоденниковими записами тощо), що суттєво «документалізують» зображувану особистість. Прикладом досить рідкісного винятку може слугувати лише роман П. Загребельного «Я, Богдан» (але він не про радянських керманичів). У цьому неовікторіанському творі автор відкидає будь-які жорсткі межі у відтворенні постаті головного героя, адже твір відноситься до роману-сповіді.

У підрозділі 3.4. «Світові глобалізаційні процеси та специфіка композиції творів сенсаційної біографії» досліджено вплив сучасних глобалізаційних процесів на розвиток літератури, а також вивчені особливості композиції творів невікторіанського типу, до якого відноситься сенсаційна біографія.

З'ясовано, що світові глобалізаційні процеси значним чином впливають на розвиток літератури в цілому та на біографічні жанри зокрема. Цей вплив містить чимало негативу, оскільки призводить до стирання меж національних літератур, нівеляції сюжетів, типів, образів героїв, проникнення в літературу нецензурної лексики тощо.

Світові глобалізаційні процеси сприяли появі нового біографічного утворення – сенсаційної біографії, яка характеризується колоритним зображенням різноманітних скандальних та пікантних подробиць приватного життя реального героя. Вагомим фактором є те, що він обов'язково повинен бути відомою особистістю.

До розгляду були взяті твори Е. Мортон «Діана. Справжня історія», В. Беррі «Принцеса Діана», Е. Мортон «Історія Моніки», В. Айзексона «Стів Джобс», О. Бузини «Вурдалак Тарас Шевченко».

Принцеса Діана є одним із найпопулярніших персонажів у біографіях сьогодення. Першим життєписом, у якому були зображені реальні події з життя принцеси Діани став твір Е. Мортон «Діана. Справжня історія». Уже сама концепція автора містила низку соціальних протиріч і відтворювала внутрішній трагізм долі героїні. Цей твір характеризується наявністю хронікального сюжету. Багате драматичне наповнення твору не могло не позначитись на його конфлікті. По-перше, це виявляється в побутовому конфлікті Діани з королівською родиною, зі своїм чоловіком, по-друге, в соціальному конфлікті між народом Великої Британії та принцесою, адже вона змушувала себе коритися задля підтримання іміджу щасливої та безтурботної людини перед громадянами своєї держави. По-третє – це внутрішній конфлікт героїні, який є найголовнішим у творі, адже улюблена народом принцеса наперекір власним почуттям та долі змушувала себе насильно виконувати свої обов'язки перед народом та перед країною.

Ідейне спрямування біографії Венді Беррі під назвою «Принцеса Діана» виявляє себе в зображенні внутрішнього сімейного конфлікту Діани та її чоловіка Чарльза, тим самим даючи можливість авторці, у межах сучасного сенсаційного біографічного типу, спростувати загальновідому інформацію стосовно ідеальної подружньої пари монарших осіб. Сюжет твору будується на концентричній основі, що дало змогу письменниці зосередити увагу читача саме навколо конкретних негативних подій з життя принцеси. Фактаж базується на мемуарах авторки, яка була безпосереднім свідком подій, зображених у творі, тому це значним чином робить її інформацію такою, що заслуговує на довіру. Головні події життєпису

зосереджені на взаєминах між Діаною та Чарльзом, навколо яких і розгортається сюжет. В. Беррі акцентує увагу також на переживаннях та стражданнях Діани, що відчуває себе чужою в родині.

Політичні скандали у США поклали масовий початок сенсаційним біографіям. У цьому зв'язку не можемо оминати увагою ще один достатньо відомий твір Е. Мортон «Історія Моніки». Сюжет твору характеризується концентричною будовою, зосереджуючись певним чином лише на конкретній скандальній ситуації із життя героїні. Ідеєю твору було відображення реальних життєвих подій інтимного характеру, які відбувалися між колишнім президентом США Б. Клінтоном та стажером Білого дому М. Левінські, зображених через призму її почуттів та емоцій. Автор писав цю біографію на основі розмов з Монікою та її родиною, проглядав фотознімки, тому важливим фактором є наявність реальної документальної основи. Конфліктна лінія твору нараховує два різновиди конфлікту, а саме внутрішній конфлікт між М. Левінські та Б. Клінтоном та соціальний конфлікт між М. Левінські та суспільством, якому вона кинула виклик своєю неоднозначною поведінкою.

Однією з найочікуваніших біографій сьогодення став твір В. Айзексона «Стів Джобс». Хронікальний сюжет твору дає автору змогу поступово описати всі головні події з життя героя, не уникаючи негативних подробиць. Причинно-наслідкова деталізація фактів та обставин дозволяє простежити, як із покинутого й усиновленого прийомними батьками підлітка виріс знаменитий бізнесмен, що суттєво змінив світ, особливо в галузі найновіших ІТ-технологій. Життєпис Стіва Джобса є багатоконфліктним, герой постійно йде на конфронтацію із суспільством, яке не завжди може адекватно його сприймати, адже геніальний юнак, а потім успішний менеджер ніколи не вирізнявся зразковою поведінкою. Також присутній внутрішній конфлікт із колегами, які часом не розуміють рішення і вчинки керівника Apple. Образ героя містить значну частку скандальних подробиць його життя, що, можливо, пов'язано з глобалізацією, яка сьогодні активно проникає в літературу, роблячи акцент на комерційну складову творчості.

Іноді біографії відомих людей навмисно фальсифікуються нинішніми авторами для досягнення популярності, а іноді й применшення ролі відомої історичної особистості. Прикладом може послужити твір «Вурдалак Тарас Шевченко», написаний О. Бузиною. Ця книга – це яскравий зразок сенсаційної біографії сьогодення, де домінують штучно підроблені чи свідомо вилучені з контексту факти, які автор навмисно використав, щоб принизити свого героя. Ідеєю твору стало розвінчання міфу про Т. Шевченка як символу України, навмисне нагнітання негативних рис його характеру. У цьому творі біографія Тараса Григоровича Шевченка спотворена до невпізнанності. Автор спеціально вирвав з контексту та вигадав багато фактів з життя Кобзаря, щоб відобразити образ національного генія України в спотвореному світлі. О. Бузина зображує головного героя як слабку, безвольну та невпевнену у собі особистість. Така біографія по суті не несе в собі жодного позитивного змісту. Подібні твори можна вважати ганебним понівеченням та применшенням ролі національних героїв, зведенням їх до образів звичайних пройдисвітів. Зазначимо, що Шевченко у Бузини тільки те й робить, що конфліктує зі світом, своїм оточенням, самим собою. Сюжет цього твору базується в основному

на «спогадах» сучасників Шевченка, але лише тих, у яких автор зміг відшукати, вирвавши з контексту, контраверсійну інформацію стосовно Кобзаря, та на листах самого ж Шевченка, з яких спеціально вихоплені та інтерпретовані автором на свій лад певні рядки, хоча сам О. Бузина постійно наголошує на документальності свого твору. Такий вид біографії відноситься до сенсаційного типу, але навіть для нього є певні межі, перейшовши які, Бузина створив грубу фальсифікацію біографії Тараса Шевченка.

Оскільки сенсаційна біографія є доволі новою та недостатньо вивченою, тому доречно було звернути увагу на особливості її композиції. Аналіз творів доводить, що в ній домінує скандальний конфлікт, який є її рушійною силою. Саме навколо певного конфлікту (або кількох конфліктів) автор і розгортає сюжет твору. Зазвичай ідея підпорядковується сюжету. Сюжети таких творів вирізняються концентричною або концентрично-хронікальною будовою. Це є доречним, адже автор намагається у своєму творі наголосити на певному періоді життя героя, рідше – охопити увесь життєвий шлях.

Твори сенсаційного типу біографії характеризуються зображенням авторами переважно соціальних конфліктів (поведінка героя зазвичай порушує моральні норми суспільства, кидає йому виклик), проте в таких творах можуть бути й внутрішні конфлікти, сумніви й протиріччя з якими постійно стикається відома особистість.

У **Висновках** узагальнено основні результати дослідження.

1. Вікторіанська біографія вже багато десятиліть викликає цікавість у читачів та науковців. Вона вирізняється своєрідним вишуканим стилем, специфікою підходів до зображення реального героя, що не могло не вплинути на її затребуваність у різні історичні періоди. Типологічними рисами вікторіанської біографії є прагнення до досконалості реальної особистості, позитивізм і величність її зображення, відсутність будь-яких негативних моментів та рис, відтворення загальної любові та поваги до неї, акцент на значенні для народу або історії, міфологізація, ідеалізація та канонізація.

Вікторіанська біографія була запозичена як ідеальний літературний канон (лаковане зображення героя, повна відсутність негативних рис, загальний позитивізм його образу тощо) тоталітарними країнами ХХ ст., згодом вона зазнала еволюції, суттєво модифікувалася, стала реалізуватися в багатьох жанрових різновидах, кожен із яких характеризується своєрідністю та унікальністю.

З'ясовано, що західноєвропейська література тоталітарної доби запозичила вікторіанські літературні традиції та підпорядкувала їх під політичні запити влади. Це спричинило неможливість розвитку літератури в будь-якому іншому напрямку. Біографія історичних постатей фашистських Німеччини та Італії була приречена на загибель, тому із поваленням тоталітарної диктатури вона втратила свою актуальність.

2. Визначено вплив вікторіанської біографії на літературу радянської доби, яка запозичила вікторіанські традиції, на основі котрих творилися міфи про кремлівських вождів як мудрих керівників і земних людей, що тільки й дбають про майбутнє своїх громадян.

Неовікторіанська біографія стала спробою авторів повернутися до класичних вікторіанських канонів, проте під впливом новітніх пошуків у літературі вона зазнала значної трансформації. Для неї характерними є такі специфічні особливості, як, наприклад, авторський нейтралітет, дуалістичність зображення героя, прагнення надати об'єктивну оцінку його життю та діям, базування сюжету твору на історичній основі, деталізація тексту різноманітними історичними додатками тощо.

3. Автор звертає увагу на особливості хронотопу в художньо-біографічних творах вікторіанського типу. Часопростір таких творів вирізняється переважно лінійністю часу. Проте іноді трапляються випадки, коли автор використовує дискретний час, якщо хоче зосередити увагу читача на конкретних, обраних ним локусах. Такі твори характеризуються широтою просторових параметрів та кількісним нагромадженням подій біографії.

4. Дослідження композиційних особливостей творів сенсаційної біографії дало змогу виявити, що головним її композиційним елементом є конфлікт, адже саме він є тією рушійною силою, яка змушує будувати увесь сюжет навколо себе. Сучасні сенсаційні біографії характеризуються наявністю соціального типу конфлікту, проте у життєписах можливим є і внутрішній конфлікт героя, зосереджений навколо його страждань, переживань, поразок тощо. Ідея таких творів завжди підпорядковується сюжету.

5. Визначено основні сфери із життя героя, які починають домінувати в новітніх сенсаційних біографічних творах. На перший план виходить зображення приватного життя особистості, передусім – сенсаційних та скандальних її подробиць. Герой постає реальною людиною, якій притаманні різноманітні вади та недоліки, на що робить акцент письменник. Досить часто, для більшої сенсаційності, він навмисно вигадує шокуючі подробиці приватного життя реального персонажа, або негативно інтерпретує справжні факти його біографії.

6. Відзначено глобалізаційні впливи на сучасні біографічні жанри. Виявлено, що вони носять здебільшого негативний характер, адже призводить до того, що стираються міжнаціональні літературні відмінності, героями стають відомі злочинці, кримінальні авторитети, представники субкультур тощо. З'являється такий жанровий різновид життєписів як сенсаційна біографія, яку можна віднести до невікторіанського біографічного типу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Карачова Д. В. Особливості художньої біографії вікторіанської епохи і біографії ХХ століття. / Д. Карачова // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер: Філологічні науки, 2011. – № 3 (214). – С. 122–126.
2. Карачова Д. В. Образ Й. В. Сталіна в літературі радянської доби / Д. Карачова // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер: Філологічні науки, 2011. – № 6 (217). – С. 71–75.
3. Карачова Д. В. Розвиток вікторіанської біографії / Д. Карачова // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер: Філологічні науки. – 2011. – № 19 (230). – С. 88–91.

4. Карачова Д. В. Вивчення та популяризація жанру біографії / Д. Карачова // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер: Філологічні науки. – 2012. – № 3 (238). – С. 17–21.

5. Карачова Д. В. Відмінні риси біографії В. І. Леніна у творі Роберта Пейна «Ленін. Життя та смерть» / Д. Карачова // Вісник Запорізького національного університету. Сер: Філологічні науки. – 2012. – № 3. – С. 106–109.

6. Карачева Д. В. Трансформация викторианской биографии в произведении Вернера Мазера «Адольф Гитлер. Легенда. Миф. Действительность» / Д. Карачева // Аспирант или Молодое поколение ученых. – Оренбург : Изд-во ОГПУ, 2012. – Вып. 7. – С. 84–86.

7. Карачева Д. В. Викторианские мотивы образа Б. Хмельницкого в романе П. Загребельного Я, Богдан / Д. Карачева // Молодой ученый. – 2013. – № 6 (53). – С. 499–501.

8. Карачева Д. В. Влияние глобализационных процессов в литературе на формирование основы для зарождения скандальной разновидности биографии / Д. Карачева // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – 2014. – № 4 (94). – С. 219–224.

Додаткові публікації:

9. Карачова Д. В. Трансформація домінантних рис сучасної біографії України та світу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції / Д. Карачова // Слов'янська культура та писемність: минуле і сучасність, Київський славістичний університет Закарпатська філія. – Ужгород, 2012. – С. 223–226.

10. Карачова Д. В. Псевдобіографія Сковороди в історичному романі Василя Шевчука «Григорій Сковорода»: матеріали всеукраїнської наук. конференції / Д. Карачова // Літературний процес: територія Гутенберга чи віртуальна реальність, Київський університет імені Б. Грінченка. – К., 2013. – С. 95–99.

АНОТАЦІЇ

Карачова Д. В. Вікторіанська біографія та її модифікація у ХХ столітті. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.06 – теорія літератури. – Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ, 2016.

Дисертацію присвячено системному дослідженню модифікацій вікторіанської біографії у художньо-біографічних творах ХХ століття.

Дисертанткою досліджені процеси перенесення жанрових рис вікторіанської біографії на західноєвропейську (зокрема на німецьку й італійську) та радянську, вивчена специфіка відтворення хронотопу у творах вікторіанського типу. Простежені модифікації вікторіанської біографії в документалістиці останніх десятиліть. У роботі досліджено вплив світових глобалізаційних процесів на розвиток літератури та біографічних жанрів зокрема, проаналізована специфіка композиції творів сенсаційної біографії, що виявляє себе у вивченні сюжету, конфлікту та ідеї твору, а також визначені основні сфери життя героя, які починають домінувати в новітніх біографічних творах сенсаційного типу.

У дисертації виявлено походження та встановлені причини зародження сенсаційної біографії та її засновників.

Ключові слова: біографія, вікторіанство, хронотоп, композиція, сюжет, конфлікт, ідея, модифікація, глобалізація.

Карачева Д. В. Викторианская биография и ее модификация в XX веке. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.06 – теория литературы. – Киевский университет имени Бориса Гринченко. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена системному исследованию модификаций викторианской биографии в художественно-биографических произведениях XX века.

Диссертанткой исследованы процессы переноса жанровых особенностей викторианской биографии на западноевропейскую (в частности, на немецкую и итальянскую) и советскую, изучена специфика использования хронотопа в произведениях викторианского типа. Проанализированы модификации викторианской биографии в документалистике последних десятилетий. В работе изучено влияние мировых глобализационных процессов на развитие литературы и биографических жанров в частности, проанализирована специфика композиции произведений сенсационной биографии, что проявляет себя в исследовании сюжета, конфликта и идеи произведения, а также определены основные сферы жизни героя, которые начинают доминировать в новейших биографических произведениях сенсационного типа.

В диссертации изложено происхождение и установлены причины зарождения сенсационной биографии, определены ее основатели.

Ключевые слова: биография, викторианство, хронотоп, композиция, сюжет, конфликт, идея, модификация, глобализация.

Karachova D.V. Victorian biography and it's modification in XX century. – The Manuscript.

The thesis on the receiving of the scientific degree of the Candidate of Philology in the speciality 10.01.06 – Theory of Literature. – Borys Hrinchenko Kyiv University. – Kyiv, 2016.

Thesis deals with the system modifications of Victorian biography in works of the twentieth century.

The dissertator studies the processes of extrapolation of genre features of Victorian biographical works into the Western European biographies (especially German and Italian), as well as Soviet ones.

It was found that Victorian biography was popular in totalitarian Western countries (Germany, Italy) and in the former Soviet Union. Fascist Germany literature borrowed English Victorian traditions and took control of the political demands of power. This resulted in the inability of literature to develop in any other direction.

In the USSR, the situation was somewhat different. Soviet literature borrowed Victorian traditions, which were created and based on myths about Kremlin leaders as wise leaders and common people that care only about the future of Soviet citizens. It also has the peculiarity that with the destroying of the totalitarian regime in the USSR it didn't lose interest unlike German literature, but it is still the subject of exploring.

In this thesis the peculiarities of description of time and space were studied in the works of Victorian type. Time and space in Victorian biography is characterized by the dominant use of linear time.

Neoviktorian biography was authors attempt to return to the classic Victorian canons in the new historical conditions late XX – early XXI century. It shows author's neutrality in the image of the hero, an objective assessment of his life, text detailing the various historical documents.

Studying of globalization has allowed to determine that they have made a significant contribution to the development of biography, making of absolutely new kind – sensational biography, based on the scandalous and intimate details of the life of the hero. Was found that globalization changes are mostly negative, because they cause erasing of ethnic differences in literature, popular characters are now popular criminals, criminal authorities, representatives of different subcultures.

Research of composite features in works of sensational biographies allowed to reveal that its main compositional element is a conflict, because it is the driving force that makes the whole plot to build around.

Were found the main areas of the life of the hero which begin to dominate in the latest sensational biographical works. In the foreground images private life of the individual, above all sensational and scandalous details. Hero raises as a real person, which is inherent in the various flaws and shortcomings, which are focused by the writer.

Key words: biography, Victorian epoch, time and space, composition, plot, conflict, idea, modification, globalization.